

Jan Löfström

Suosivatko pojat ja tytöt eri koetehtäviä historian reaalikokeissa?

TILASTOLLINEN ANALYYSI

Osallistuessani vuosina 2007–2012 ylioppilastutkintolautakunnan jäsenenä historian kokeen palautekeskusteluihin kuulin historian opettajien luonnehtivan eräitä tehtäviä ”poikien tehtäviksi”, toisia ”tyttöjen tehtäviksi”. Tässä artikkelissa tutkin näitä väitteitä seuraavien tutkimuskysymysten avulla: suosivatko mies- ja naispuoliset kokelaat historian kokeessa eri tehtäviä, ja mikäli suosivat, millaisia nuo tehtävävalintojen erot ovat?

Nuorten koulutus- ja oppiainevalinnat ovat usein esillä julkisessa keskustelussa. Yhtenä erityisenä kiinnostuksen kohteena ovat tällöin tyttöjen ja poikien valintojen erot peruskoulussa ja lukiossa. Pojat esimerkiksi valitsevat matematiikan ja fyysikan ylimääräisiä kursseja hanakammin kuin tytöt, jotka taas valitsevat vieraiden kielten valinnaiskursseja ahkerammin kuin pojat. On arvioitu, että Suomen kansainvälisesti katsoen jyrkkä koulutus- ja ammattialojen sukupuolittainen segregatio on ainakin osin heijastumaa konventionaalisisista käsityksistä miesten ja naisten luontaisista ominaisuuksista. Nuo käsitykset muodostuvat helposti normatiivisiksi siten, että ne rajoittavat yksilön liikkumatilaa valita opintonsa ja ammattinsa kykyjensä ja kiinnostuksensa mukaan, mikä on yhteiskunnalle tappioksi.¹

Sukupuolten välillä on eroa joissain oppiaineissa siinä, millaisia tyttöjen ja poikien oppimistulokset sekä asenteet oppiainetta kohtaan ovat.² On hankala kysymys, mitä sosio-kulttuurisia tai muita tekijöitä asenne-, osaamis- ja ainevalintajerojen taustalla on, mutta on hyvä tiedostaa erojen olemassaolo ja pohtia niiden vaikutuksia. Lukion uudet opetussuunnitelman perusteet vuodelta 2015 ohjaavat kouluja kiinnittämään opiskelumenetelmien valinnassa ja työskentelyn ohjauksessa huomiota muun muassa ”sukupuolittuneiden asenteiden ja käytänteiden tunnistamiseen ja muuttamiseen”, ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa vuodelta 2014 patistetaan niissäkin kouluja sukupuolitietoiseen opetukseen. Perusteita laadittaessa yhtenä näkökulmana oli eksplisiittisesti ”sukupuolittuneisuuden vähentäminen suhtautumisessa kuhunkin oppiaineeseen ja sen oppimistuloksissa.”³

Historian oppiaineen osalta tematiikkaa ei ole paljon käsitelty, mutta on kiinnostava kysymys, mitä sukupuolittuneita piirteitä aineella on. Tässä artikkelissa pureudutaan siihen, onko historian eri aihealueiden vetovoimaisuudessa sukupuolittaista eroa, kun tarkastellaan abiturienttien historian reaalikokeessa tekemiä tehtävävalintoja. On oma kysymyksensä, mistä mahdolliset erot sukupuolten välillä johtuvat ja mitä merkitystä niillä on eli ovatko esimerkiksi sukupuolittain eroavat tehtävävalinnat jollain tavoin ongelmallinen asia. Artikkelini pyrkii tarjoamaan taustaa, jonka pohjalta edellä mainittuja teemoja voidaan pohtia ja jonka avulla voidaan syventää ymmärrystä historian opetuksesta ja opiskelusta sekä niiden reunaehdoista, mukaan lukien oppilaiden suhde historian oppiaineeseen ja sen sisältöön.

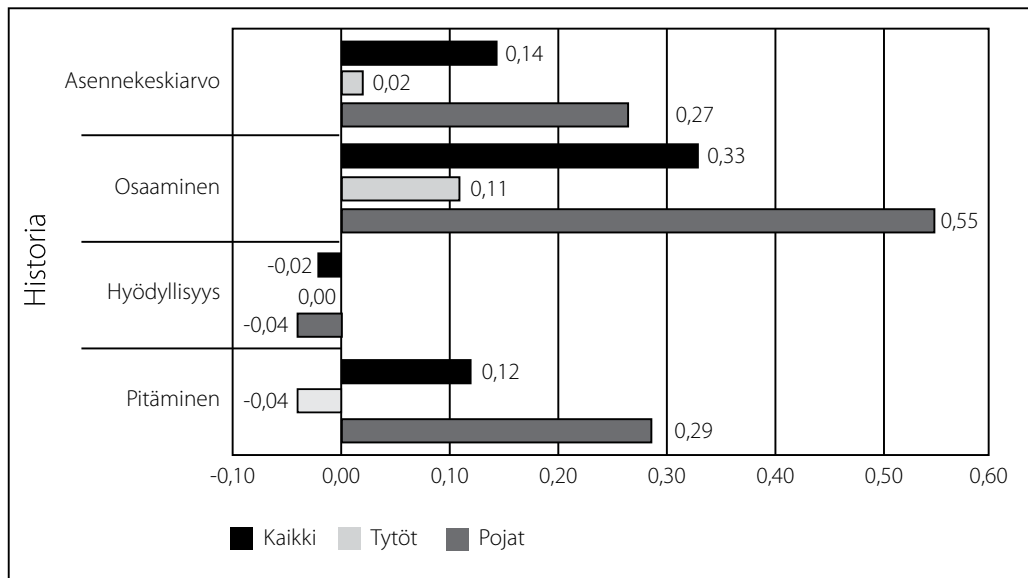
Tyttöjen ja poikien suhde historiaan

Poikien ja tyttöjen välillä on jonkin verran eroa siinä, miten he suhtautuvat historiaan oppiaineena ja millaista historiakulttuuria he harrastavat. Vuonna 2011 opetushallitus mittasi 15-vuotiaiden nuorten historian tietoja ja taitoja sekä historiaa koskevia asenteita. Tyttöjen ja poikien välillä ei ollut eroa historian osaamisessa. Kuten kuvio 1 osoittaa, pojat kuitenkin

PhD, dosentti **Jan Löfström** on historian ja yhteiskunnallisten aineiden didaktiikan yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa ja Turun yliopiston yhteiskunnallis-historiallisen kasvatuksen dosentti.
 Sähköposti: jan.lofstrom@helsinki.fi.

Kuvio 1.

Tyttöjen ja poikien käsityksiä ja asenteita historiasta opetushallituksen vuoden 2011 historian ja yhteiskuntaopin seuranta-arvioinnissa. ⁴

Mittauksessa käytettiin asteikkoa -2 – +2, jossa -2 tarkoitti erittäin kielteistä suhtautumista, nolla neutraalia ja +2 erittäin myönteistä suhtautumista kysytyyn asiaan.

pitivät historiasta melko paljon ja osasivat sitä mielestään aika hyvin. Sen sijaan tytöt eivät pitäneet historiasta yhtä paljon eivätkä mielestään osanneet sitä yhtä hyvin.

Kun samasta opetushallituksen aineistosta tehtiin erillinen analyysi lukioon ensisijaisesti hakevien peruskoulun 9.-luokkalaisten asennoitumisesta historiaan, kuvion 1 näyttämät erot tyttöjen ja poikien välillä toistui vielä selvempinä. Poikien käsitys historian osaamisestaan oli siinä populaatiossa optimistisempi (piste-arvo 0,83) kuin 9.-luokkalaissilla pojilla keskimäärin.⁵ Koulutustutkija Ritva Jaku-Sihvonen onkin todennut: ”Poikien itseluottamus histo-

rian opiskelua kohtaan on vankempaa [kuin tyttöjen]”.⁶

Johanna Hakkari puolestaan tutki 2000-luvun alussa peruskoulun 8.-luokkalaisten historiakulttuurin harrastusta ja suhdetta historiaan käyttäen aineistona noin 1000 nuoren kyselyvastauksia. Hän havaitsi, että pojat olivat tyttöjä kiinnostuneempia historiasta ja politiikasta, joskin politiikka ylipäänsä kiinnosti nuoria melko vähän. Historian merkityksestä kysyttäessä poikien ja tyttöjen ainoa ero oli se, että pojista useimmat pitivät historiaa ”mielikuivutustaan kiehtovana”. Oma ja perheen historia olivat nuoria eniten kiinnostavia historian alueita, mutta pojat olivat

1. Heli Kuusi, Ritva Jaku-Sihvonen & Marika Koramo, *Koulutus ja sukupuoli tasa-arvo*. Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, erityisesti 43–49; Jenni Pääkkönen, *Sukupuolten väliset erot matematiikan ja luonnontieteiden osaamisessa lukiossa*. *Yhteiskuntapolitiikka* 78:4 (2013), 447–456.

2. Ritva Jaku-Sihvonen, *Sukupuoltenmukaista vaihtelua koululaisten oppimistuloksissa ja asenteissa*. Opetushallitus 2013.

3. *Lukion opetussuunnitelman perusteet*. Opetushallitus 2015, 14. *Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2012–2015. Väiliraportti*. Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 22.

4. Najat Ouakrim-Soivio & Jorma Kuusela, *Historian ja yhteiskuntaopin oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2011*. Opetushallitus 2012, 43.

5. Tiedonanto erikoistutkija emeritus Jorma Kuuselta 15.3.2016.

6. Jaku-Sihvonen 2013, 13.

tasaisemmin kiinnostuneita historian eri alueista kuin tytöt sekä tyttöjä kiinnostuneempia valtiolisesta historiasta. Yleinen Suomen, Euroopan ja maailman historia ei ollut tytöistä yhtä kiehtovaa kuin yksityiselämän historia. Tyttöjen ja poikien käsitykset historiassa muutoksia aiheuttaneiden tekijöiden (teknologia, aatteet, sodat jne.) merkityksestä olivat muuten samanlaiset, mutta tytöt uskoivat enemmän yksittäisen kansalaisen vaikutusmahdollisuuksiin.⁷ Vaikka eri maissa tehtyjä havaintoja nuorten historiasuhteesta ei voida yhteiskunnallis-kulttuurisen kontekstin erilaisuuden vuoksi suoraan rinnastaa, on kiinnostavaa todeta, että myös muissa maissa on havaittu, että tytöt pitävät poikiin verraten poliittisen historian aiheita vähemmän kiinnostavina ja vähemmän tärkeinä. Sen sijaan arkielämän historia ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden teemat ovat tytöistä kiinnostavampia ja tärkeämpiä kuin pojista.⁸

Johanna Hakkari kysyi tutkimuksessaan nuorilta myös heidän historiakulttuurin harrastuksesta. Tyttöjen ja poikien välillä oli eroa siten, että tytöt harrastivat arkielämän muistoesineiden ja valokuvien tallettamista enemmän kuin pojat, jotka taas harrastivat historiallisia roolipelejä ja historiallisia tv-dokumentteja tyttöjä enemmän.⁹ Pilvi Torsti havaitsi saman ilmiön suomalaisten historiatietoisuutta koskevassa tutkimuksessaan. Historiaharrastus oli hänen mukaansa kyselyn yksi harvoja kohtia, joissa oli

selvä ero miesten ja naisten välillä: miehet olivat harrastaneet enemmän historiallisia tv-ohjelmia ja elokuvia sekä historiallisia roolipelejä, naiset taas olivat harrastaneet enemmän vanhojen valokuvien katselua ja suvun menneisyyttä koskevia keskusteluja.¹⁰

On syytä mainita myös muutamia havaintoja, jotka koskevat nuorten asennoitumista yhteiskunnallisiin asioihin. Laajassa kansainvälisessä ICCS-tutkimuksessa (2009) 14-vuotiaat suomalaiset tytöt ja -pojat olivat yhtä kiinnostuneita oman maansa yhteiskunnallisista kysymyksistä, mutta pojat olivat jonkin verran kiinnostuneempia Suomen ja muun maailman poliittisista kysymyksistä yleensä. Pojat myös arvelivat tyttöjä useammin ymmärtävänsä hyvin politiikan kysymyksiä, olevansa niistä hyvin selvillä ja osaavansa perustella kantojaan yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Lisäksi he arvelivat tyttöjä useammin osaavansa keskustella hyvin kansainvälistä konfliktia koskevasta lehtiartikkelista ja laatia hyvän mielipidekirjoituksen.¹¹ Pojilla oli tyttöjä enemmän itseluottamusta kykyihinsä ymmärtää politiikan ja talouden asioita sekä esittää niistä käsityksiään.¹² Inkeri Sutela puolestaan teki vuosina 2012–2013 tutkimuksen lukiolaisista, jotka olivat juuri saaneet suoritettua pakollisen taloustiedon kurssin. Noin 200 lukiolaista käsittäneessä näytteessä kolme neljäsosaa (73 %) pojista mutta vain runsas kolmasosa (37 %) tytöistä ilmoitti olevansa melko tai hyvin kiinnostunut talousasioista.

7. Johanna Hakkari, *Suomalaisten nuorten historiakulttuuri. Historian kohtaaminen ja käyttö 8-luokkalaisten nuorten arkipäivän elämässä*. Suomen historian pro gradu. Helsingin yliopisto 2005, 30–39, 55–60. Hakkarin esikuva oli vuonna 1995 tehty laaja eurooppalainen 14-vuotiaiden Youth & History -tutkimus. Sen tuloksista ks. Sirkka Ahonen, Historical consciousness of Finnish adolescents. Teoksessa Magne Angvik & Bodo von Borries (toim.) *Youth & History. A Comparative European Survey on Historical Consciousness and Political Attitudes among Adolescents. Volume A*. Koerber-Stiftung 1997, 257–261. Sirkka Ahonen, *Historiaton sukupolvi? Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin rakentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa*. SHS 1998, 133–174.

8. Keith Barton, Research on students' ideas about history. Teoksessa Linda Levstik & Cynthia Tyson (toim.) *Handbook of Research in Social Studies Education*. Routledge 2008, 247; Maria Grever, The gender of patrimonial pride. Changes in historical culture and the revitalization of the national canons in the West. Teoksessa Annelou Ypej (toim.) *Traveling Heritages. New Perspectives on Collecting, Preserving and Sharing Women's History*. Amsterdam University Press 2009, 295, 298.

9. Hakkari 2005, 55–60.

10. Pilvi Torsti, *Suomalaiset ja historia*. Gaudeamus 2012, 44–45.

11. Annikka Suoninen, Pekka Kupari & Kari Törmäkangas, *Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen päätulokset*. Jyväskylän yliopisto, koulutuksen tutkimuslaitos 2010, 46, 53, 57–58.

12. Ilmiö havaittiin myös vuonna 1999 tehdyn kansainvälisen ICCS-tutkimuksen Suomen aineistossa. Ks. Arja Virta & Kari Törmäkangas, Tyttöjen ja poikien yhteiskunnalliset tiedot, taidot ja asenteet vertailussa. Teoksessa Viking Brunell & Kari Törmäkangas (toim.) *Tulevaisuuden yhteiskunnan rakentajat. Yhteiskunnallisen opetuksen kansainvälinen tutkimus Suomen näkökulmasta*. Jyväskylän yliopisto, koulutuksen tutkimuslaitos 2002, 93–114.

Taloustiedon kurssia piti melko kiinnostavana tai hyvin kiinnostavana vähän yli puolet pojista, tytöistä vain kolmannes.¹³

Edellä esitettyjä tietoja vasten voidaan hypoteesinomaisesti ajatella, että pojat ja tytöt ehkä hyvinkin suosivat eri aiheita historian kokeissa ja opettajien väite poikien ja tyttöjen tehtävävaihtojen eroista olisi siten tosi. Yllä esitetyt havainnot ovat tosin otoksia valikoitumattomista peruskoulun oppilaspopulaatioista, ja historian ylioppilaskokeen suorittajat taas ovat jonkin verran valikoitunut joukko, jonka kiinnostus historiaan todennäköisesti poikkeaa väestön keskimääräisestä tasosta.

Katsokaamme seuraavaksi lähemmin historian ylioppilaskokeen luonnetta.

Uusimuotoinen reaalikoe ja historian koe ylioppilastutkinnossa

Ylioppilaskokelailta on suhteellisen suuri vapaus valita, mitä kokeita he suorittavat tutkinnossaan. Vuodesta 2005 ainoa pakollinen ylioppilaskoe on ollut äidinkieli tai suomi toisena kielenä. Lisäksi kokelaan on suoritettava vähintään kolme seuraavista kokeista: toinen kotimainen kieli, vieras kieli, matematiikka, jokin reaaliaineen koe. Lisäksi hän voi suorittaa ylimääräisiä kokeita. Hänen tulee olla suorittanut pakolliset kurssit aineessa, jonka kokeeseen osallistuu, mutta kokeissa on myös tehtäviä, jotka on laadittu lukion opetussuunnitelman perusteissa mainittujen syventävien kurssien pohjalta. Reaaliaineissa on voinut suorittaa erillisiä kokeita vuodesta 2006 lähtien, terveystiedossa tosin vasta vuodesta 2007 lähtien.

Eri oppiaineiden kokeet kilpailevat lukiolaisten suosiosta. Jokaisella koevalinnalla on vaihtoehtoisuuksia: kun opiskelija päättää panostaa joihinkin kokeisiin, hänen mahdollisuutensa panostaa toisiin kokeisiin kaventuu. Koska opiskelija voi suorittaa vain rajallisen määrän

kokeita tutkinnossaan, kokeiden suosion muutokset ovat osin nollasummapeliiä, jossa joidenkin kokeiden suosion lisääntyminen saattaa vähentää toisten kokeiden suosiota.

Samaten yksittäisen kokeen tehtävät kilpailevat keskenään kokelaiden suosiosta, kun kokelaat valitsevat, mihin tehtäviin vastaavat. Useimmissa uusimuotoisen reaalin kokeissa – myös historian kokeessa – on ollut kymmenen koetehtävää, joista kokelas saa vastata enintään kuuteen. Osa tehtävistä on jokeritehtäviä, jotka ovat erityisen vaativia siinä, millaisia ajattelun taitoja niissä mitataan ja kuinka vaativaa aineistoa niissä on. Jokeritehtävissä on jaossa enemmän pisteitä kuin muissa tehtävissä, minkä voidaan olettaa kannustavan kokelaita vastaamaan erityisesti niihin.¹⁴

Historian kokeeseen ilmoittautuneita oli uusimuotoisen reaalikokeen alkuvaiheessa selvästi enemmän kevään kuin syksyn kirjoituksissa. Ero on kuitenkin tasaantunut: ilmoittautuneiden määrä kevään kirjoituksissa on laskenut vuosina 2007–2015 noin kuudesta tuhannesta kolmeen ja puoleen tuhanteen ja syksyn kirjoituksissa neljästä tuhannesta alle kolmeen ja puoleen tuhanteen.¹⁵ Historian kokeen suosio on laskenut myös suhteellisesti sikäli, että uusimuotoiseen reaalikokeeseen siirryttäessä 16–18 prosenttia kaikkiin reaaliaineiden kokeisiin ilmoittautuneista ilmoittautui historian kokeeseen, mutta vuonna 2012 osuus oli enää 11–13 prosenttia. Uskonnon ja maantieteen vastaavat prosenttiosuudet pieneivät samana ajanjaksona jopa enemmän, kun taas yhteiskuntaopin ja terveystiedon osuudet kasvoivat selvästi vuosina 2006–2012.¹⁶

Yllä olevat luvut koskevat kokeisiin ilmoittautuneita. Jäljempänä tarkasteltavat luvut ja laskelmat koskevat sen sijaan kokeen suorittaneita varsinaisia kokelaita. Historian kokeen suorittaneita varsinaisia kokelaita (kokeessa hylätyt mukaan lukien) on ollut tässä artikkelissa tutkitun ajanjakson 2007–2013 loppua kohden kevään

13. Inkeri Sutela, Lukiolaisten näkemyksiä talouspolitiikasta ja taloustiedon kurssista. *Kasvatus* 46:2 (2015), 149.

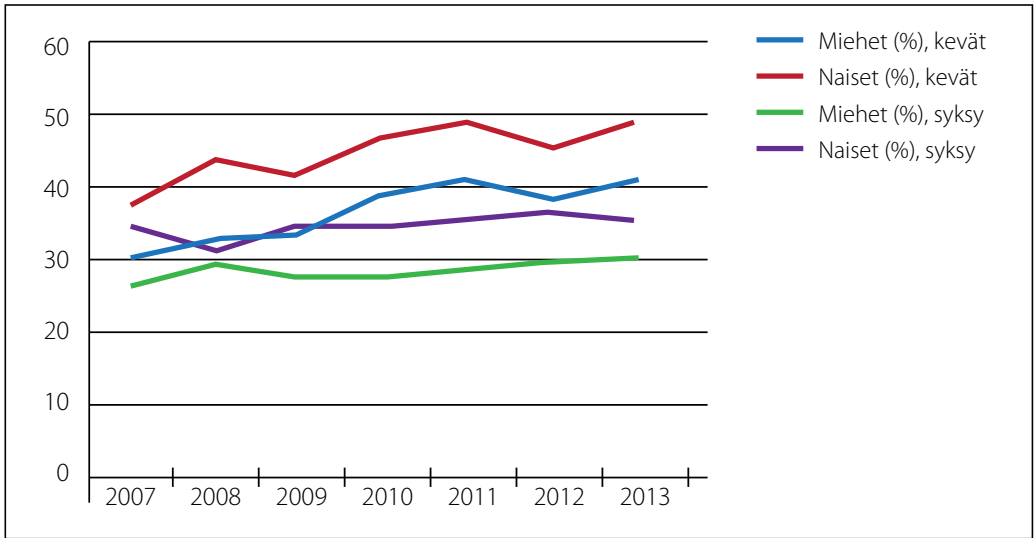
14. Ylioppilastutkinto muutetaan vuosina 2016–2019 asteittain sähköiseksi. Ensimmäinen sähköinen historian reaalikoe järjestetään syksyllä 2017. Sähköisessä historian kokeessa on yhdeksän tehtävää, ja kokelas saa vastata niistä enintään viiteen. Tehtävistä kolme on ”jokeritehtäviä”, ja kokelas saa vastata niistä enintään kahteen. Muutoksista lähemmin Jan Löfström, Kohti sähköisiä reaalikokeita. *Kleio* 2 (2016), 41–43.

15. <https://www.ylioppilastutkinto.fi/fi/tilastot> (12.3.2016).

16. Jan Löfström & Mervi Kaarninen, Historian ja yhteiskuntaopin kokeet ylioppilastutkinnossa 2006–2012. Havaintoja ja tutkimustehtäviä. Teoksessa Kalle Juuti & Liisa Tainio (toim.) *Ainedidaktinen tutkimus koulutuspoliittisen päätöksenteon perustana*. Suomen ainedidaktinen tutkimusseura 2013, 179–181.

Kuvio 2.

Historian ylioppilaskokeen ylimääräisenä kokeena suorittaneiden miesten ja naisten osuus (prosentteina) kaikista historian kokeen suorittaneista miespuolisista ja naispuolisista kokelaista vuosina 2007–2013.¹⁸

tutkinnossa yleensä 3200–3300 ja syksyn tutkinnossa 2900–3000.

Historian kokeen suorittajat ovat tutkintomenestykseltään kokelaiden keskitasoa. Kun verrataan eri reaaliaineiden kokeissa tietyn arvosanan (esim. laudaturin) saaneita kokelaita siinä, kuinka monta puoltoääntä he ovat keskimäärin saaneet kaikissa tutkinnossaan suorittamissa kokeissa, historian kirjoittaneiden kokelaiden puoltoäänien keskiarvo koetta kohti on joka arvosanan kohdalla muiden reaaliaineiden kirjoittajien vastaaviin keskimääriisiin puoltoääniin verrattuna keskitasoa tai niukasti sen alle.¹⁷

Äidinkielen koetta lukuun ottamatta eri aineiden kokeet voidaan kirjoittaa pakollisena tai ylimääräisenä. Historian kokeen ylimääräisenä suorittavien osuus kokeen kaikista suorittajista kasvoi vuosina 2007–2013 etenkin kevään kirjoituksissa, kuten kuvio 2 kertoo, ja keväällä 2013 jo puolet historian kokeen naispuolisista kokelaista kirjoitti kokeen ylimääräisenä. Sekä kevään että syksyn kirjoituksissa naiset ovat kirjoittaneet historian kokeen ylimääräisenä miehiä useammin.

Miksi entistä useampi kokelas on suorittanut historian kokeen ylimääräisenä? Vastaus edellyttäisi muuta aineistoa, kuin artikkelia varten on ollut käytössä. Todennäköistä kuitenkin on, että suositaan voimakkaasti lisännyt terveystieto on vienyt pakollisen kokeen kirjoittajia muilta reaaliaineilta, myös historialta. Toinen suositaan selvästi kasvattanut reaalikoe on yhteiskuntaoppi. Mahdollisesti pakollisen historian kokeen suorittajia on siirtynyt historiasta myös yhteiskuntaopin kokeen suorittajiksi.

Historian koe ”miesten kokeena”?

Ylioppilastutkinnon historian kokeen kirjoittaminen on ollut siinä mielessä ”miesten juttu”, että vuosina 2007–2013 kaikista kokeen kirjoittajista naisia on ollut tasaisesti vähemmistö, 40–43 prosenttia. Kuten taulukossa 1 näkyy, kevään ja syksyn kokeissa kirjoittajien sukupuolijakauma on pysynyt melko vakaana.

Tällä ajanjaksolla enemmistö lukiokoulutuksen opiskelijoista on ollut naisia. Vuonna 2014 naisten osuus lukio-opiskelijoista oli 57 prosent-

17. Eero Salmenkivi, Ylioppilastutkinnon rakenne- ja reaalikoeuudistusten vaikutuksia. Miten lisääntynyt valinnaisuus ohjaa lukiolaisia. *Kasvatus & Aika* 7:3 (2013), 32–34. Alkuperäisen aineistoanalyysin ovat tehneet Sirku Kupiainen ja Jukka Marjanen.

18. <https://www.ylioppilastutkinto.fi/fi/tilastot> (12.3.2016).

Taulukko 1.

Naispuolisten kokelaiden osuus prosentteina historian ylioppilaskokeen kaikista suorittajista kevään ja syksyn tutkinnoissa 2007–2014.

Vuosi	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kevät, naisia, %	40	40	40	43	42	41	40	39
Syksy, naisia, %	42	42	42	41	43	42	40	

tia.¹⁹ Osuus on pysynyt vakaasti lähes samana useita vuosia. Historian kokeen valitsemisen ”miehisuus” eli historian kokeen kirjoittajapopulaation miesvaltaisuus on siten todellisuudessa vielä selvempi kuin mitä taulukosta 1 ilmenee.²⁰ Historian kokeen kirjoittajien miesenemmistö ei liene yllätys artikkelin alussa esitettyjä tietoja vasten: peruskoulun 9.-luokkalaisten keskuudessa pojat pitävät historiasta ja uskovat myös osavansa sitä tyttöjä enemmän, ja lukioon suuntaavat 9.-luokkalaiset pojat uskovat omaan osaamiseensa erityisen paljon.

Edellä nähtiin, että vuosina 2007–2013 historian kokeen suorittaminen ylimääräisenä kokeena ylioppilastutkinnoissa on ollut yleisempää naisten kuin miesten keskuudessa. Historian kokeen kirjoittajat ovat siis suhteellisen usein miehiä, ja lisäksi heillä se on pakollinen koe suhteellisesti useammin kuin naisilla. Sekin saattaa osaltaan kertoa miespuolisten kokelaiden suuremmasta mieltymyksestä historiaan, mutta voi olla, että miespuoliset kokelaat eivät myöskään löydä muita houkuttelevia vaihtoehtoja pakolliseksi kokeiksi yhtä helposti kuin naispuoliset kokelaat ja että he siksi päätyvät valitsemaan historian pakolliseksi kokeeksi verraten usein. Näiden selitysten todentaminen vaatisi kuitenkin jälleen toisenlaista aineistoa, kuin tätä artikkelia varten on ollut käytössä.

Mikä vaikuttaa yksittäisen koetehtävän suosioon

Historian ylioppilaskokeissa useimpiin koetehtäviin vastaa 40–80 prosenttia kokeen suorittajista.²¹ Eräät tehtävät ovat kuitenkin olleet erityisen suosittuja tai päinvastoin vähän suosittuja. Esimerkiksi syksyn 2010 historian kokeessa tehtävään 9 vastasi 95 prosenttia kokelaista. Tehtävän aiheena oli Versailles’n vuoden 1919 rauhansopimus, ja sen aineistona oli kolme sitaattia, joissa arvioitiin sopimuksen vaikutusta. Kevään 2010 kokeessa tehtävään 1 sekä kevään 2011 kokeessa tehtävään 7 vastasi 87 prosenttia kokelaista. Ensimmäisessä tehtävässä kysyttiin Rooman valtakunnan laajuuden syitä ja jälkimmäisessä brittiläisen siirtomaavallan vaikutuksia kokelaan itse valitsemalla alueella. Kummassakin tehtävässä oli kartta-aineisto. Sen sijaan kevään 2009 kokeen tehtävään 7 vastasi vain 13 prosenttia kokelaista ja syksyn 2009 kokeen tehtäviin 3 ja 6 kumpaankin vain 21 prosenttia kokelaista. Ensimmäisessä tehtävässä tuli arvioida, missä määrin Suomella oli erikoisasema Ruotsin valtakunnassa, toinen tehtävä koski humanismia, ja kolmas käsitteli työväenliikkeen kehitystä Suomessa vuoteen 1939 saakka.

Miksi joihinkin historian ylioppilaskoetehtäviin on vastattu erityisen paljon ja toisiin hyvin

19. http://www.stat.fi/til/lop/2014/lop_2014_2015-06-10_tau_003_fi.html (11.3.2016).

20. Fysiikan kokeen suorittajien suuri enemmistö on ollut miehiä, kun taas uskonnon, terveystiedon ja psykologian kokeiden suorittajien suuri enemmistö on ollut naisia. Yhteiskuntaopin sekä maantieteen kokeiden suorittajien sukupuolijakaumat ovat olleet tasaiset, mutta lukion naisvaltaisuuden huomioon ottaen miehet ovat olleet näissäkin kokeissa yliedustettuna. Historian kokelaiden miesvaltaisuus ei ole ollut yhtä suuri kuin fysiikan, yhtä kaikki se on ollut selvä. <https://www.ylioppilastutkinto.fi/fi/tilastot> (12.3.2016). Ks. myös Löfström & Kaarninen 2013, 180.

21. Löfström & Kaarninen 2013, 183.

vähän? Jan Löfström ja Mervi Kaarninen ovat pohtineet mahdollisia selityksiä sen pohjalta, mitä palautetta he ylioppilastutkinnon edustajina saivat kokeista ja mitä he sensoreina saattoivat todeta koevastauksista.²² Tehtävän suosiota ilmeisesti lisää, jos sen aihe on hyvin keskeistä historian kurssin sisältöä, kuten tehtävä Versailles'n rauhasta sekä Saksan kehityksestä sotien välillä. Jos tehtävässä on aineistoa, tehtävä koetaan houkuttelevammaksi, koska aineisto tukee vastauksen rakentamista. Heikkotasoiset vastaukset nojaavat hyvinkin vahvasti aineistoon. Aiheet kuten suomalainen työväenliike ja Suomen asema Ruotsin valtakunnassa ovat puolestaan vaikeita, koska vastauksen sisältö on koottava laajalti historian kurssin eri kohdista. Suomen asemaa koskeva tehtävä vaati myös arvioimaan tehtävässä esitettyä väitettä eli operoimaan melko korkealla kognitiivisen prosessin tasolla, mikä saattaa pelottaa vastaajia pois. Eräs vastaaja karkottava tekijä on myös epäselvä tehtävänanto, kuten yllä mainitussa humanismia koskevassa tehtävässä, jonka ingressi ilmeisesti herätti kokelaissa hämmennystä.

Yksittäisen tehtävän suosio ei kuitenkaan riipu vain sen omista piirteistä vaan myös siitä, millaisia kokeen muut tehtävät ovat. Tehtävä, johon on vastannut vaikkapa 35 prosenttia kokelaista, ei ole ollut välttämättä vastenmielinen kokelaille, mutta muut koetehtävät ovat olleet houkuttelevampia.

Onko historian kokeissa ollut tehtäviä, jotka ovat olleet paljon suosituimpia mies- kuin naispuolisten kokelaiden parissa tai päinvastoin? On tietenkin tulkinvaraista, millä kriteereillä tehtävän voi katsoa olleen ”paljon suosituimpi” yhdessä vastaajaryhmässä kuin toisessa. Seuraavassa esitän erään ehdotuksen, miten kriteerit voidaan asettaa ja millainen analyysi siltä pohjalta voidaan tehdä.

Aineisto ja sen käsittely

Tässä artikkelissa on tutkittu historian ylioppilaskokeen tehtäviin vastaamista keväästä 2007 kevääseen 2014. Uusimuotoinen reaaliokoe on ollut olemassa keväästä 2006 asti, mutta vuoden 2006 kokeista ja kevään 2014 jälkeen pidetyistä kokeista ei ole tietoja aineistossa, joka on ollut käytettävissäni artikkelia varten. Keväästä 2007 kevääseen 2014 ulottuvalla ajanjaksolla historian ylioppilaskoe on pidetty 15 kertaa. Aineistoni koskee siten 150 koetehtävään annettuja vastauksia.²³

Artikkelissa käytetyn tutkimusaineiston muodostavat ylioppilastutkintolautakunnan jälkitutkimuskoosteet, joissa on eri tutkintokerroilta ja eri aineiden kokeista kokeen suorittajien määrää ja sukupuoli- ja kielijakaumaa koskevia tietoja sekä eri tehtäviin annettujen vastausten lukumäärää, pisteitä ja vastaajien sukupuolijakaumaa koskevia tietoja.²⁴

Koetehtävien suosion eroja mies- ja naispuolisten kokelaiden välillä on tutkittu tässä seuraavasti: Olen valinnut jälkitutkimusaineistosta tutkittavaksi ryhmän ”varsinaiset kokelaat”. Aineistossa vastausten lukumäärät eri tehtäviin on eroteltu sukupuolittain vain tuon kokelasryhmän osalta. ”Varsinaiset kokelaat” ovat lukio-opiskelijoita, jotka suorittavat kokeen pakollisena tai ylimääräisenä, mutta ryhmään ei kuitenkaan lueta hylätyn pakollisen kokeen eikä hyväksytyyn kokeen uusijoita, ei myöskään tutkinnon täydentäjiä tai ammattitutkinnon suorittaneita. Olen laskenut kustakin koetehtävästä, kuinka suuri osuus kokeen suorittaneista varsinaisista mies- ja naispuolisista kokelaista on vastannut tehtävään. Olen sitten poiminut erikseen tehtävät, joissa ero mies- ja naispuolisten kokelaiden vastaajaosuuksissa on yli 10 prosenttiyksikköä; tuo raja ylittyy esimerkiksi tehtävässä, johon on vastannut 50 prosenttia miespuolisista ja 61 prosenttia naispuolisista kokeen suorittajista.

22. Löfström & Kaarninen 2013, 183–188.

23. Uusimuotoisessa historian reaaliokoeessa on ollut kymmenen tehtävää. Vuosina 2006–2008 joka tehtäväsarjassa oli yhdessä tehtävässä kaksi vaihtoehtoa, mutta käyttämässäni aineistossa ei erotella kokelaiden vastauksia näihin vaihtoehtoihin. Näiden vaihtoehtoisten kysymysten suosiosta mies- ja naispuolisten kokelaiden parissa ei siten ole ollut tietoa artikkelia laadittaessa.

24. Aineisto on osoitteessa <https://www.ylioppilastutkinto.fi/ext/arkisto/> (14.4.2016).

Asettamalla rajan 10 prosenttiyksikön kohdalle en tahdo väittää, että siinä kohden miesten ja naisten vastaajaosuuksien ero on riittävän suuri ollakseen jotenkin objektiivisesti osoitettavalla tavalla merkittävä. Rajaus perustuu oletukseen, että tuo ”karsintaraja” erottaa aineistosta sen suuruisen tapausjoukon, josta voi hedelmällisesti hahmotella yleisiä piirteitä. ”Karsintarajaa” ei olisi mielekästä laskea paljon tätä alemmas, sillä tapausjoukko kasvaisi silloin epätarkoituksenmukaisen suureksi. Lisäksi muutaman prosenttiyksikön erot vastaajaosuuksissa voivat helposti olla satunnaisia ja siksi tulkinnallisesti hedelmättömiä. ”Karsintarajan” nostaminen ylös 15 tai 20 prosenttiyksikköön taas supistaisi tapausjoukon niin pieneksi, että tulkinnat aineiston pohjalta olisivat hyvin kapealla pohjalla.

Prosenttiosuuksien vertailussa voidaan käyttää tukena ristitulosuhteen (*odds ratio*) laskemista, jolloin otetaan huomioon se, kuinka suurista prosenttiosuuksista on kyse. Tilanne, jossa vertailtavat prosenttiosuudet ovat 5 % ja 10 %, on prosenttiosuuksien välisen eron merkityksen tulkinnassa erilainen kuin tilanne, jossa prosenttiosuudet ovat 50 % ja 55 %, vaikka kummassakin tapauksessa prosenttiosuuksien ero on 5 prosenttiyksikköä. Tässä artikkelissa ristitulosuhteen laskemista on käytetty analyysin tukena eräänlaisena prosenttiosuuksien eron voimakkuuden osoittajana.²⁵

Tulokset

Tarkasteltu aineisto koskee 150 historian koetettävään annettuja vastauksia. Niistä 39 tehtävää (26 %) on sellaisia, joissa vastaajaosuudet mies- ja naispuolisten kokelaiden välillä eroavat toisistaan enemmän kuin 10 prosenttiyksikköä. Näistä 39 tehtävästä seitsemän (5 %) on tehtäviä, joissa ero on yli 20 prosenttiyksikköä. Miehet ovat vastanneet suhteellisesti naisia innokkaammin 18 tehtävässä, ja 21 tehtävässä asetelma on ollut päinvastainen. Aineistossa on siis miesten ja naisten enemmän suosimia tehtäviä lähes yhtä paljon.

Olen laskenut kussakin tehtävässä siihen vastanneiden miespuolisten ja naispuolisten koke-

laiden prosenttiosuuksien ristitulosuhteen ja poiminut erilleen ristitulosuhteeltaan 20 suurinta ja 20 pienintä tehtävää.²⁶ Näistä 40 tehtävästä kolme neljäsosa (N=31) on jo yllä mainitussa 39 tehtävän joukossa. Yksi neljäsosa (N=9) on tehtäviä, joissa miesten ja naisten vastaajaosuuksien ero on 10 prosenttiyksikköä tai sen alle eli ne eivät ole mainitussa 39 tehtävän joukossa; nämä yhdeksän tehtävää on maalattu taulukossa 2 vihreällä. Taulukossa on lisäksi maalattu keltaisella viisi sellaista koetettävää, joissa mies- ja naispuolisten vastaajien osuuksien ero on yli 10 prosenttiyksikköä, mutta laskettu ristitulosuhte ei ole 20 suurimman tai 20 pienimmän joukossa. Prosenttiosuuksien eron ja suurimpien/pienimpien ristitulosuhteiden perusteella muodostuu näin 48 (39 + 9) tehtävää käsittävä joukko, joka on suuruudeltaan noin kolmasosa tutkittavasta 150 koetettävän perusjoukosta. Näitä 48 tehtävää koskevat tiedot on esitetty taulukossa 2.

Taulukon perusajatus ei ole, että kaikissa näissä 48 tehtävässä mies- ja naispuolisten vastaajien prosenttiosuuksien ero olisi merkittävä, vaan että näissä 48 tehtävässä ero on suurin, kun tarkasteltavana ovat vastaukset 150 historian tehtävään vuosina 2007–2014. Mitä kiinnostavia huomioita taulukosta voidaan tehdä, ja mitä tulkintoja niille voidaan esittää?

Havaintoja ja tulkintoja

Miespuolisten kokelaiden suhteellisesti enemmän suosimien tehtävien aihepiirit ovat poliittista ja taloushistoriaa, naispuolisten kokelaiden suosimien tehtävien kulttuuri-, aate- ja sosiaalhistoriaa. Naisten suosimissa tehtävissä on tosin myös viisi poliittisen historian tehtävää (taulukon 2 tehtävät 25, 31, 34, 44, 45). Niissä kaikissa on laaja tekstiaineisto. Miesten suhteellisesti enemmän suosimissa tehtävissä kaikki aineistotehtävät (N=11) ovat tehtäviä, joissa aineistona on tilasto, kuva tai kartta, ei koskaan tekstiaineisto. Naisten enemmän suosimissa tehtävissä taas aineistotehtävien aineisto on useimmiten tekstiä (N=12), kahdessa aineistotehtävässä kuitenkin kuva-aineistoa (maalauksia).

Ne seitsemän tehtävää, joissa mies- ja naispuolisten vastaajien prosenttiosuuksien ero on

25. Ristitulosuhte on laskettu kaavalla $(p^1/(1-p^1)) / (p^2/(1-p^2))$, jossa p^1 ja p^2 ovat toisiinsa verrattavat kaksi prosenttilukua.

26. Ensiksi mainitussa ryhmässä ristitulosuhteet ovat $>1,70$, toisessa ryhmässä $<0,61$.

Taulukko 2.

Tutkintokertojen kevät 2007 – kevät 2014 historian koetehtävät, joissa mies- ja naispuolisten vastaajien osuudet kokeen mies- ja naispuolisista suorittajista eroavat toisistaan yli 10 prosenttiyksikköä tai mies- ja naispuolisten vastaajien prosentiosuuksien ristitulosuhde on aineiston 20 suurimman tai 20 pienimmän joukossa.

Tehtävän järjestysnumero	Tutkintokerta, tehtävän numero kokeessa	Miespuolisista kokelaisista vastannut (%)	Naispuolisista kokelaisista vastannut (%)	Osuuksien ero %-yksikköä	Ristitulosuhde	Tehtävän aihe
Tehtävä suosittu miespuolisten kuin naispuolisten kokelaiden parissa						
1	K2007-2	72	52	20	0,42	Eurooppalaisten siirtomaavalttojen ulkomaankauppa 1700-luvulla (tilastoaineisto)
2	S2007-2	74	54	20	0,42	Rataverkon laajeneminen Euroopassa 1830–1910 (tilastoaineisto)
3	S2007-5	71	54	17	0,48	Berliinin aseman muutokset 1900-luvulla (valokuva-aineisto)
4	K2008-5	81	64	17	0,42	Suomen vientimaiden muutokset 1900-luvulla (tilastoaineisto)
5	K2008-6	84	67	17	0,39	Suurvaltasuhteiden kehitys 1930-luvulla (pilapiirrosaineisto)
6	S2008-5	65	50	15	0,54	Euroopan kartan muutokset n. 1920
7	K2009-1	45	33	12	0,61	Itämeren alue keskiajalla
8	S2009-2	75	60	15	0,52	Maailman suurkaupunkien luettelon muutokset 1900–2005
9	S2009–5	53	41	12	0,60	1800-luvun rauhankausi Euroopassa
10	S2009-7	85	75	10	0,51	1809 Suomen "syntymävuotena"
11	S2009-10	86	63	23	0,29	USA:n rooli Vietnamissa ja Irakissa (pilapiirrosaineisto)
12	K2010-1	91	83	8	0,48	Rooman valtakunnan laajuus (kartta-aineisto)
13	K2010-8	29	19	10	0,59	"Etnisten" konfliktien taustatekijät
14	K2011-2	72	45	27	0,32	Energiatuotannon globaali kehitys (tilastoaineisto)
15	S2011-5	68	47	21	0,41	USA:n rooli Lähi-idässä
16	K2012-6	24	13	11	0,46	Maalaisliiton/keskustapuolueen asema Suomen sisäpolitiikassa
17	S2012-6	84	74	10	0,53	Kylmän sodan päättymisen syyt
18	S2012-9	89	80	9	0,52	Suomen ulkomaankauppa Ruotsin ja Venäjän välillä (tilastoaineisto)
19	K2013-7	39	28	11	0,61	Suomi idän ja lännen raja-alueena keskiajalla
20	S2013-3	75	60	15	0,51	Suuri lama Saksassa, USA:ssa ja Britanniassa (tilastoaineisto)

21	S2013-5	65	44	21	0,41	NATO:n tausta, merkitys ja muutos
22	K2014-4	45	34	11	0,63	Miksi sosialistinen kumous tapahtui ensimmäiseksi Venäjällä
23	K2014-5	84	70	14	0,44	USA:n, Britannian ja Venäjän talous- ja väestökehitys 1800–1900-luvuilla (tilastoaineisto)
Tehtävä suosituimpi naispuolisten kuin miespuolisten kokelaiden parissa						
24	K2007-4	25	38	13	1,80	Taidettyylit ja taiteilijan asema 1600- ja 1900-luvuilla (kuva-aineisto)
25	K2007-10	52	68	16	1,96	Suomen 1906 eduskuntauudistus (tekstiaineisto)
26	S2007-3	43	55	12	1,57	Keskiajan ja uuden ajan rajapyykit
27	S2007-6	34	47	13	1,74	Naiset suomalaisessa yhteiskunnassa
28	S2007-7	50	63	13	1,68	Kolonialistisen ajattelutavan piirteet ja vaikutukset (tekstiaineisto)
29	K2008-3	48	61	13	1,69	Koulutus keskiajan Euroopassa
30	K2008-7	44	55	11	1,56	Eurooppalaisten utopistiset kuvat muista kulttuureista (tekstiaineisto)
31	K2008-10	43	63	20	2,26	Suomen oikeudellinen asema Venäjän osana (tekstiaineisto)
32	S2008-3	44	74	30	3,65	Renessanssin taide ja ihmiskäsitys (kuva-aineisto)
33	S2008-4	55	68	13	1,73	Liberalismin sisältö ja tavoitteet (tekstiaineisto)
34	K2009-10	70	83	13	2,14	Suomen valtiomuototaistelu (tekstiaineisto)
35	S2009-3	17	28	11	1,95	Humanismi aatevirtauksena
36	S2009-4	81	88	7	1,76	Ranskan vallankumouksen ja YK:n ihmisoikeuksien julistusten vertailu (tekstiaineisto)
37	K2010-3	57	74	17	2,09	Tiede ja koulutus keskiajan Euroopassa
38	S2010-8	83	90	7	1,80	Siirtomaavallan vaikutukset entisissä siirtomaissa (tekstiaineisto)
39	K2011-6	38	49	11	1,61	1860-luku Suomen murroskautena
40	S2011-3	46	61	15	1,77	Kreikan ja Rooman ihmishanteet
41	S2011-6	45	63	18	2,05	Taide suomalaisen kansakunnan rakentajana (kuva-aineisto)
42	K2012-3	52	65	13	1,75	Ranskan suuren vallankumouksen vaikutus Euroopan aatemaailmaan
43	K2012-5	62	83	21	2,92	Renessanssin vaikutukset ja jälkitulkinnot (tekstiaineisto)

44	S2012-10	74	86	12	2,09	Imperialismin aiheuttamat konfliktit (tekstiaineisto)
45	K2013-10	79	86	7	1,72	Jännitteet Suomessa 1917–1918 (tekstiaineisto)
46	S2013-8	35	57	22	2,41	Eurosentriinen ajattelu kulttuurien kohtaamisessa (tekstiaineisto)
47	K2014-2	75	86	11	1,96	Uskonto Kreikassa ja Roomassa
48	K2014-8	17	27	10	1,85	Eurosentriksen ajattelun vaikutukset alkuperäisväestön ja siirtomaavallan kohtaamisessa

Tehtäville on annettu juokseva numero. Tehtävistä annetaan tutkintokerta (vuosi, K=kevät, S=syysy), tehtävän numero kokeessa, nais- ja miespuolisten vastaajien osuudet kokeen nais- ja miespuolisista suorittajista, osuuksien välinen ero prosenttiyksikköinä ja osuuksista laskettu ristitulosuhde, tehtävän aihe sekä mahdollinen aineisto.

suurin (yli 20 prosenttiyksikköä) ja ristitulosuhteet ovat aineiston pienimmät/suurimmat, sopivat yllä sanottuun yleiskuvaan. Miesten suhteellisesti eniten suosimien tehtävien aiheina ovat USA:n politiikka Vietnamissa ja Irakissa (aineistona kaksi pilapiirrosta), energiantuotannon globaalit muutokset vuodesta 1850, USA:n rooli Lähi-idässä sekä NATO:n perustaminen, toiminta ja muutos kylmän sodan jälkeen (taulukon 2 tehtävät 11, 14, 15, 21). Seuraavalla aukeamalla on esimerkkinä tehtävä 14, johon vastasi 72 prosenttia kokeen miespuolisista mutta vain 45 prosenttia kokeen naispuolisista suorittajista (kuva 1).

Ne naispuolisten kokelaiden suhteellisesti enemmän suosimat koetehtävät, joissa ero miespuolisiin kokelaisiin on aineiston suurin, käsittelevät renessanssin ihmiskäsitystä ja taidetta (aineistona osa maalauksesta Viimeinen tuomio), renessanssin luonnetta ja vaikutusta (aineistona kolmen tutkijan luonnehdinnat renessanssista) ja eurosentristä ajattelua (aineistona eräs suomalainen kuvaus Afrikasta 1930-luvulla). Taulukossa 2 nämä ovat tehtävät 32, 43 ja 46. Tehtävässä 32 mies- ja naispuolisten vastaajien prosenttiosuuksien ero oli aineiston suurin: tehtävään vastasi 44 prosenttia miespuolisista ja peräti 74 prosenttia naispuolisista kokeen suorittajista.

Nämä havainnot nais- ja miespuolisten kokelaiden tehtävävalintojen eroista näyttävät vastaavan artikkelin alussa mainitsemani opettajien

arviota, että politiikka ja talous kiinnostavat enemmän poikia, kulttuuri- ja aatehistoria taas tyttöjä. Eron jyrkkyyttä ei tosin ole syytä liioitella. Tarkastelluista 150 koetehtävästä kolme neljäsosaa (N=111) on tehtäviä, joissa mies- ja naispuolisten vastaajien prosenttiosuudet eroavat toisistaan enintään 10 prosenttiyksikköä. Näiden joukossa on myös poliittisen ja taloushistorian tehtäviä, joten näidenkään historian alueiden suosio mies- ja naispuolisten kokelaiden parissa ei ole aina kovin erilainen. Eräät näistä tehtävistä ovat kylläkin jokeritehtäviä, joihin kokelaiden on joka tapauksessa järkevää vastata, koska niissä on paljon pisteitä jaossa. Tehtävän aihe sinänsä ei siksi kenties vaikuta niiden valintaan kovin paljon.²⁷ Kuitenkin myös ”tavallisissa” koetehtävissä on poliittisen ja taloushistorian tehtäviä, joissa mies- ja naispuolisten vastaajien prosenttiosuudet ovat täysin tai lähes samat. Seuraavassa on niistä eräitä esimerkkejä (sulkeissa mies- ja naispuolisten vastaajien prosenttiosuuksien ero prosenttiyksikköinä):

- syksyn 2013 kokeen tehtävä 6, aihe Suomen metsäteollisuuden kehitys 1800-luvulta toiseen maailmansotaan saakka (4 %-yksikköä),
- syksy 2013 kokeen tehtävä 4, aihe Euroopan suurvaltasuhteet 1800-luvun lopulla (1 %-yksikkö),

27. Näitä poliittisen historian tehtäviä ovat esimerkiksi kevään 2011 kokeen tehtävä 9 (Kiinan moderni historia), syksyn 2011 kokeen tehtävä 9 (kylmän sodan alkuvaihe Euroopassa) ja kevään 2013 kokeen tehtävä 9 (kylmän sodan alku Euroopassa). Mies- ja naispuolisten vastaajien prosenttiosuudet eroavat näissä tehtävissä toisistaan 5, 5 ja 2 %-yksikköä, mitä voi pitää vähäisenä erona.

- kevään 2013 kokeen tehtävä 4, aihe Kansainliiton ja Yhdistyneiden kansakuntien vertailu (1 % -yksikkö),
- kevään 2012 kokeen tehtävä 4, aihe Berliinin ja Kuuban kriisien vertailu (7 % -yksikköä),
- syksyn 2010 kokeen tehtävä 4, aihe teollisen massatuotannon kehittyminen (5 % -yksikköä),
- kevään 2010 kokeen tehtävä 6, aihe Suomen ”vaaran vuodet” (0 % -yksikköä).

Taulukko 2 tukee tulkintaa, että mies- ja naispuolisten kokelaiden vastausvalinnoissa historian ylioppilaskokeissa on jonkin verran eroa ja että ero on sen suuntainen, kuin historian opettajat ovat sormituntumalla esittäneet. Artikkelin alussa todettiin, että 14-vuotiaat tytöt ovat poikia kiinnostuneempia arjen historiasta, kun taas pojilla on tyttöjä enemmän kiinnostusta yleiseen Suomen ja maailman historiaan. Pojat luottavat myös tyttöjä enemmän kykynsä ymmärtää yhteiskunnallisia ja poliittisia kysymyksiä sekä keskustella niistä. Näiden tutkimustulosten pohjana on ollut valikoitumaton otos peruskouluikäisistä nuorista. Historian ylioppilaskokeen suorittajat sen sijaan lienevät historiakiinnostukseltaan jonkin verran valikoitunut ryhmä, heitä ja peruskoululaisia koskevia havaintoja ei siksi tule suoraan rinnastaa. Kun muistetaan, että peruskoulun ja lukion historian oppisisältö on paljolti poliittista ja taloushistoriaa, vaikuttaa näiden tutkimushavaintojen ja aiemmin mainitun Inkeri Sutelan lukiolaistutkimuksen valossa kuitenkin järkeenkäyvältä, että reaaliokokeen poliittisen ja taloushistorian tehtävät ovat suositumpia mieskuin naispuolisten kokelaiden parissa.

Mies- ja naiskokelaiden suosimien aineistotehtävien erot ansaitsevat nekin huomiota. Aineisto on kylläkin suppea, mutta on kiinnostavaa, että miesten enemmän suosimissa koetehtävissä ei ole ollut yhtään tekstiaineistotehtävää. Naisten enemmän suosimissa tehtävissä taas on ollut 14 aineistotehtävää ja niistä 12 on ollut tekstiaineis-

totehtäviä. Tekstiaineistotehtävissä on tyypillisesti useita dokumenttiotteita, joita kokelaan tulee eritellä. Kokelaalta vaaditut taidot ovat siis paljolti tekstitaitoja, kuten taitoa lukea ja ymmärtää erityyppisiä tekstejä. Suomalaisten lukiolaisten taidot tulkita ja analysoida rinnakkain useita historiallisia lähteitä ovat aika vaatimattomat.²⁸ Aihetta koskevissa tutkimuksissa ei ole tarkasteltu sukupuolieroa, mutta lukioiän kynnyksellä olevien 9.-luokkalaisten äidinkielen osaamisen arvioinneissa tytöt ovat menestyneet toistuvasti paremmin kuin pojat ja eron suuruus on jopa ”huolestuttava”.²⁹ On epätodennäköistä, että tämä ero tyystin häviäisi lukio-opintojen aikana. Hypoteesina voinee siten esittää, että historian reaaliokokeessa tekstiaineistoa sisältävien tehtävien suosion erilaisuus mies- ja naispuolisten kokelaiden keskuudessa heijastaa ainakin osittain kielellisten valmiuksien keskimääräisiä sukupuolittaisia eroja lukio-ikäisten nuorten joukossa.

Tilastoaineistoa sisältäviä koetehtäviä on taulukossa 2 miesten suosimissa tehtävissä kahdeksan eli kolmasosa kaikista miesten enemmän suosimista tehtävistä. Määrä on tosin pieni, mutta on kiinnostavaa, että naisten enemmän suosimissa tehtävissä ei ole lainkaan tilastoaineistoa sisältäviä tehtäviä. Sikäli kun tälle erolle on selitystä, se voi liittyä nuorten asenteisiin. Peruskouluikäisillä pojilla on tyttöjä vahvempi luottamus kykyihinsä matematiikan, fysiikan ja kemian osajina, ja lukiossa miehet valitsevat naisiin verrattuna suhteellisesti useammin fysiikan ja kemian syventäviä kursseja ja pitkää matematiikkaa ja kirjoittavat myös useammin fysiikan ja pitkän matematiikan kokeen.³⁰ Miespuolisilla kokelailla saattaa siten olla suurempi luottamus kykynsä käsitellä tilastoaineistoa, mikä selittäisi heidän valmiutensa vastata tilastoja sisältäviin tehtäviin. Taulukossa 2 tilastoaineistoa sisältävät tehtävät liittyvät ensisijassa talouteen, mikä aikaisemmin mainitun Inkeri Sutelan tutkimuksen valossa saattaa olla myös yksi syy, miksi ne ovat olleet suositumpia miespuolisten kokelaiden parissa.

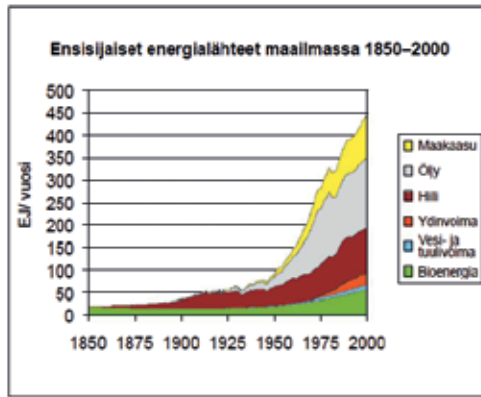
28. Jukka Rantala & Marko van den Berg, Finnish high school and university students' ability to handle multiple source documents in history. *Historical Encounters. A Journal of Historical Consciousness, Historical Cultures, and History Education* 2:1 (2015), 70–88.

29. Jaku-Sihvonen 2013, 7–9.

30. Jaku-Sihvonen 2013, 11–13. Jorma Kuusela & Najat Ouakrim-Soivio, Osaavatko hyvin historiaa osaavat pojat myös hyvin fysiikkaa? Erään uskomuksen epäsuora koetteleminen. *Kasvatus & Aika* 7:3 (2013), 63. Pääkkönen 2013, 449–454. Vuosien 1999–2007 tilanteesta ks. Kuusi, Jaku-Sihvonen & Koramo 2009, 46–47.

2. Oheinen kuvio esittää energiatuotannon kehityksen maailmassa vuosina 1850–2000. Kuvio osoittaa eri energialähteillä vuosittain tuotetun energian arvioitua määrän eksajouleina (eksajoule = 10^{18} Joule).

Miten eri energialähteiden tuotanto on muuttunut kuvion osoittamana aikana, ja mistä syistä muutokset ovat johtuneet?

(lähde)

Lähde: John Holdren, *Global energy challenges and the role of increased energy efficiency in addressing them* (2006)

Kuva 1. Kevään 2011 historian ylioppilaskokeen tehtävä 2.

Miten vastata otsikon kysymykseen?

Yksioikoista vastausta artikkelin otsikon kysymykseen on vaikea antaa. Nyt tutkitulla ajanjaksolla kevät 2007 – kevät 2014 noin kolmasosassa historian kokeen tehtävistä on kiinnostava ero siinä, miten suuri osuus mies- ja naispuolisista kokelaista on vastannut tehtävään. Tehtävien aiheita katsoen erot näyttävät myös vastaavan lukion opettajien käsityksiä poikien ja tyttöjen erilaisista kiinnostuksen kohteista historiassa. Ei ole kuitenkaan objektiivista kriteeriä, milloin koetehtävän sukupuolittaisen suosion eroa tulisi pitää ”suurena”. Nyt käyttämilleni kriteereillä noin kolmasosa tarkastellun ajanjakson koetehtävistä päätyi tehtäväkoriin, jossa mies- ja naispuolisten kokelaiden vastaajaosuudet tehtävässä erosivat riittävästi tullakseen noteeratuiksi, mutta voidaan tietenkin keskustella, ovatko kriteerini liian löyhät tai liian tiukat ja onko esimerkiksi yksi kolmasosa paljon vai ei.

Historian ylioppilaskokeissa on ollut tässä tarkasteltuna ajanjaksona jokseenkin yhtä paljon mies- kuin naispuolisten kokelaiden enemmän suosimiksi tulkittavia tehtäviä. Periaatteessa voidaan ajatella, että kokeen joidenkin tehtävien

suhteellisesti suurempi suosio miespuolisten kokelaiden parissa aiheuttaa käänteisesti, että muiden tehtävien suosio on puolestaan suurempi naispuolisten kokelaiden parissa. On vaikea kuitenkin todistaa, että jonkin tehtävän suhteellinen suosio yhdessä vastaajaryhmässä on muista tekijöistä aiheutuva kuvajainen eikä ”aidosti” tehtävän vetovoiman ansiota. Taulukossa 2 olevien tehtävien erilaiselle suosiolle mies- ja naispuolisten kokelaiden parissa voidaan esittää tehtävän aiheen tai formaatin sukupuolikohtaisen vetovoiman eroihin liittyviä järkeenkäyppiä syitä, kuten edellä. Eräiden tehtävien kohdalla suosion sukupuolikohtainen ero saattaa kuitenkin olla lähinnä satunnaistekijöiden synnyttämä (taulukon 2 tehtävät 7 ja 19).

Miksi historia ylipäänsä saattaisi kiinnostaa miehiä ja naisia eri määrin? Se on vaikea kysymys ja koskee pohjimmiltaan sitä, kuinka tutkia ja todentaa, miten paljon erot ihmisten mieltymysten ja kiinnostuksen kohteissa ovat sosio-kulttuurisesti rakentuvia ja miten paljon seurausta sisäsyntyisistä tekijöistä, jotka vaikuttavat ihmisten tapaan orientoitua ympäröivään maailmaan ja

sen eri ilmiöihin.³¹ Artikkelin puitteissa ei ole mahdollista paneutua tähän, mutta on hyvä tiedostaa kysymyksen monitahoisuus. On myös hyvä tiedostaa, että puhe miesten ja naisten ominaisuuksien eroista voi yleistää, yksinkertaistaa ja vastakohtaistaa kuvaa näistä ominaisuuksista tavalla, joka sivuuttaa variaation laajuuden ja päällekkäisyyden miesten ja naisten parissa ja jättää huomiotta kenties muita kokonaisuuden kannalta merkityksellisiä seikkoja.³²

Kuten Jorma Kuusela ja Najat Ouakrim-Soivio ovat osoittaneet, ylioppilaskokeiden tulosten ja kokelaiden koevalintojen selittämisessä voi olla monimutkaisia asioiden vaikutusyhteyksiä, ja joskus ilmiöille löytyy toinen selitys kuin on aluksi ajateltu.³³ Edellä on tarkasteltu historian reaalikokeen koetehtävien suhteellisen suosion eroja mies- ja naispuolisten vastaajien välillä, ja erojen mahdollisia syitä on pohdittu sen pohjalta, mitä tutkimukset kertovat tyttöjen ja poikien eroista. Voidaan silti kysyä, olisiko sukupuolen lisäksi/sijasta jokin muu asia myös tärkeä, kun yritetään selittää, miksi jotkut kokelaat vastaavat mieluummin vaikkapa poliittisen historian ja jotkut toiset kulttuurihistorian tehtäviin ja miksi jotkut kokelaat vastaavat useammin kuin toiset tilastoaineistoa sisältäviin tehtäviin. Sukupuoli on merkityksellinen kategoria myös historian oppimisen ja opetuksen tutkimuksessa, mutta se ei toki ole ainoa tai aina ehkä antoisinkaan analyttinen kategoria. Tässä artikkelissa kokeiltu näkökulma mies- ja naispuolisten kokelaiden tehtävävalintoihin historian reaalikokeessa on ehkä vastannut eräisiin kysymyksiin mutta myös herättänyt uusia kysymyksiä, ja se kaipaa jatkukseen lisää tutkimusta. Sellaiseen tarvittaisiin kuitenkin toisenlaista aineistoa ja toisia menetelmiä, kuten esimerkiksi tutkintotulosten kokelaskohtaista raa-kadataa ja mahdollisesti faktorianalyysiä tai muuta vastaavaa monimuuttujamenetelmää.

Ovatko tässä hahmotellut sukupuolittaiset erot kokelaiden valinnoissa ongelmallinen asia? Kaikilla kokelailla on oikeus valita intressiensä ja taipumustensa mukaan, mihin tehtäviin he vastaavat. Jos kokeessa on aiheeltaan, aineistoltaan ja tehtävänannoltaan erilaisia tehtäviä, on hyvin mahdollista, että vastaajaryhmät ovat joidenkin tehtävien kohdalla erilaiset ja se heijastaa esimerkiksi sukupuoleen tai luokka- tai kielitaustaan liittyviä vastaajien kokemusten tai intressien eroja.³⁴ Sukupuolittaiset erot tehtävien suosiossa ylipäänsä eivät ole automaattisesti pahasta, mutta tässä kuvatut erot voivat olla ongelman oire: Suomessa nuorten opiskelu- ja koulutusvalintoja ohjaavat melko paljon normatiiviset oletukset miesten ja naisten rooleista ja ominaisuuksista. Näihin kuuluu myös se, että historiaa, politiikkaa ja taloutta koskeva harrastuneisuus mielletään helposti maskuliiniseksi. On hyvä ottaa vakavasti mahdollisuus, että edellä kuvatut erot historian kokeen suorittajien tehtävävalinnoissa osittain heijastelevat myös näitä sosiaalisesti rakentuneita käsityksiä miesten ja naisten yhteiskunnallisen orientaation ”luontevista” eroista. Nämä käsitykset rajoittavat helposti yksilön tilaa tehdä elämäänsä koskevia valintoja omista lähtökohdistaan käsin. Historian opettajankin on siksi hyvä olla sensitiivinen muun muassa sen suhteen, minkälaisia viestejä hän tulee opetuksessaan antaneeksi historian tiedon-alan, yhteiskunnan ja sukupuolen välisistä suhteista.

Kiitän Jorma Kuuselaa, Alex Hellsteniä ja Arto Anttilaa avusta tämän artikkelin työstämisessä. Olen myös kiitollinen kevään 2016 ainedidaktiikan kurssin opiskelijoiden sekä kevään 2016 ainedidaktiikan symposiumin historian ja yhteiskunnallisten aineiden teemaryhmän osanottajien kommentteista ja kritiikistä.

31. Aiheesta mm. Rong Su & James Rounds, Men and things, women and people. A meta-analysis of sex differences in interests. *Psychological Bulletin* 135:6 (2009), 859–884. Janet Shibley Hyde, Gender similarities and differences. *Annual Review of Psychology* 65 (2014), 373–398.

32. Tästä mm. Elina Lahelma, Tytöt, pojat ja kysymys koulumenestyksestä. Teoksessa Hanna Ojala, Tarja Palmu & Jaana Saarinen (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Vastapaino 2009, 136–156.

33. Kuusela & Ouakrim-Soivio 2013, 66–67.

34. Esimerkkinä erään historian koetehtävän erilainen suosio suomen- ja ruotsinkielisten kokelaiden parissa. Ks. Löfström & Kaarninen 2013, 187.

Abstract: Do boys and girls favour different exam questions in the matriculation examination history exam?

Since 2006, one can take separate exams in the humanities and natural sciences (philosophy, biology, history etc.) in the Matriculation Examination in Finland. About 60 percent of the participants in the history exams are men. Considering that about 40 per cent of upper secondary school students are men, the history matriculation exam is clearly a 'male dominated exam'. The article asks whether men and women favour different exam questions, as some history teachers think they do. The article analyses what percentage of men and women respectively answered each of the questions in the exam. The

difference in the male and female percentages and their odds ratios are used as a measure of differential preferences. There is no clear-cut criteria for a 'significant' difference but it is noteworthy that in 2007–2014, in one-third of the questions where the differential preferences were biggest, the difference was just what history teachers had argued: the questions favoured by men deal with political history and often include statistics, the questions favoured by women deal with cultural history and often include longer text documents. The article discusses some reservations and implications regarding these findings.

Keywords: history exam, matriculation examination, gender-specific preferences, gender and history teaching, Finland

Ylioppilaskirjoitukset 1952 Jyväskylän Norssilla. Jyväskylän normaalikoulun kuva-arkisto.

